

2. Kitching J., Smallbone D. (2008), "Defining and estimating the size of the UK freelance workforce", A Report for the Professional Contractors Group. – October, 2008. – P. v-x; 1-46, available at: http://pcg.org.uk/cms/documents/POLICY_AND_CAMPAIGNS/research/Defining_and_estimating_the_size_of_the_freelance_workforce-FULL_REPORT.pdf
3. Skybinskyi O. Solyarchuk N. (2014), Freelancers in Ukraine: characteristics and principles of their activity / O. Skybinskyi, // *Econtechmod. An international quarterly journal.* - Vol. 03, No. 1. – P. 89-95.
4. Afonin, E.A. and Blahodyelyeva-Vovk, S.L. (2012), "Export-oriented services - a new vector of Ukraine's economic growth?", *Ukrayinskyi sotsium*, no. 4(43), pp. 141-160.
5. Barinov, V.V. and Skoryk, H.I. (2012), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [Government Regulation in the Economy], tutorial, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, Ukraine, 460 p.
6. Brazhko, O.V. (2009), *Derzhavne rehuliuвання zainiatosti naseleння v umovakh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Government regulation of employment in conditions of social-economic development of Ukraine], monograph, KPU, Zaporizhzhia, Ukraine, 200 p.
7. Izha, M.M. and Semichastna, O.B. (2009), *Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia sotsialnym zakhystom: stan ta funktsionalne vdoskonalennia* [Mechanisms of state management of social protection, and operational improvement], monograph, VMV, Odesa, Ukraine, 296 p.
8. Kuzmin, O.E., Feshchur, R.V., Skibinskiy, A.S. and Solyarchuk, N.Yu. (2014), "Trends of freelance development in terms of globalization", *Ekonomika i predprinimatelstvo*, no. 5 (part 1), pp. 55-59.
9. Kuzmin, O.E. and Melnyk, O.H. (2003), *Teoretychni ta prykladni zasady menedzhmentu* [Theoretical and applied principles of management], textbook, «Intelekt-Zakhid», Lviv, Ukraine, 352 p.
10. Tulenkov, M.V. etc. (2010), *Rynok pratsi ta zaynyatist naseleння: problemy teorii ta vyklyky praktyky* [Labour Market and Employment: Problems of Theory and Practice Challenges] monograph, IPK DSZU, Kyiv, Ukraine, 363 p.
11. Skybinskyi, O.S. and Soliarchuk, N.Yu. (2014), "Principles of freelance state administration", *Materialy IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi molodykh vchenykh «Upravlinnya ekonomichnymy protsesamy na makro- i mikrorivni: problemy ta perspektyvy vyrishennya»* [Management of microeconomics and macroeconomics: problems and perspectives of their liquidation] (Lviv, 11-12 April 2014), Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, pp. 276-278.
12. Snihova, O.Yu. (2007), "The mechanism of state and regional management of social safety", *Stratehichni priorytety*, no. 2 (3), pp. 87-92.

УДК 339.923:061.1ЄС:615.1

Троненко Н.І.,
аспірантка* кафедри європейської інтеграції
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана»

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЦІ ПРИХОВАНОГО ВПЛИВУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТНК У ЄС

Tronenko N.I.,
*graduate student of the department of european integration
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*

MECHANISMS OF RESISTANCE TO HIDDEN POLITICAL INFLUENCE OF THE PHARMACEUTICAL TNCs IN THE EU

Постановка проблеми. Сучасні процеси транснаціоналізації, набуваючи глобального виміру, отримують можливість переміщення із країни до країни з великою швидкістю. ТНК, як головні носії процесу транснаціоналізації, стають «двигунами світової економіки». Як зазначають вчені, ТНК приймають участь у кожному значному процесі в світовій економіці, спричиняючи його появу або регулюючи його протікання. Володіючи величезним науково-виробничим і ринковим потенціалом, ТНК мають можливість впливати на інтереси країн і регіонів світу, спричиняючи в них вагомні структурні зрушення. При цьому, вони приймають пряму або опосередковану участь не тільки у світових економічних, а також політичних процесах, що ставить перед необхідністю дослідження ТНК на рівні із державами та міжнародними організаціями. Звичайно, що аспект глобальної могутності ТНК не завжди може розглядатися з позитивної сторони. Так, наприклад, фармацевтичне лобі в політичних рішеннях ЄС може сприяти розширенню доступу компаній на ринки до країн поза межами ЄС через торгові угоди, але в той же час – створити негативний вплив на

* Науковий керівник: Татаренко Н.О. – к.е.н., професор

політику регулювання цін і, як наслідок, на доступ до недорогих і безпечних ліків, а відтак ефективно забезпечення охорони здоров'я населення.

Крім того, зростаюча деперсоналізація управління та власності також робить процеси транснаціоналізації певною мірою небезпечними, адже вона призводить до розпорошення відповідальності – етичної, моральної, юридичної. У цих умовах збільшується вірогідність прийняття рішень корпорацією, які будуть керуватися виключно раціональними розрахунками та одержанням прибутків. Крім того, як зазначили Г.Беррон та Б.Бреннан, явище гіпер-концентрації капіталу в умовах кризи навіть посилило цю тенденцію [2]. Так, криза виявила фінансову природу капіталу та залежність виробничої діяльності від ринкових спекуляцій. Як У.Белло зазначив, «розрив між реальним та фінансовим сектором економіки став причиною кризи, що вибухнула внаслідок падіння фінансової економіки» [1].

Отже, питання стримування та протидії на наднаціональному рівні діяльності таких глобальних гравців як фармацевтичні ТНК загострюється. А враховуючи те, що територія діяльності транснаціональної корпоративної системи постійно розширюється, дилема щодо задіяння регулятивних механізмів діяльності ТНК набуває ще більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами дослідження феномену ТНК, економічного механізму їхнього функціонування, пріоритетів та умов розвитку в умовах глобалізації, а також питаннями необхідності їхнього регулювання займалися велика кількість вітчизняних науковців, серед яких О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.М. Горбач, О.І. Рогач та закордонних вчених, серед яких W. Bello [1], G. Berron, B. Brennan [2], S. George [3], S. Vitali [4], J.B. Glatfelder [4], S. Battiston [4]. Низка із праць іноземних науковців М. Nizinska [6], S. Adamini [8], H. Maarse [8], E. Versluis [8], D.W. Light [8], W. Wodarg [9] присвячені дослідженням регулювання діяльності фармацевтичних ТНК. Аналіз наукових результатів дослідників підтверджує доцільність продовження вивчення проблеми, зокрема визначення фармацевтичного феномену ТНК як засобу протидії прихованому впливу корпорацій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження прихованого впливу фармацевтичних ТНК шляхом лобювання інтересів при прийнятті рішень урядом ЄС та виявлення наднаціональних механізмів протидії цьому впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фармацевтична галузь, враховуючи економічні та соціальні наслідки її діяльності, завжди потребує особливої уваги в сфері регулювання. Це галузь, яка прямо впливає на поліпшення якості життя людей, охоплює значну сферу зайнятості – близько 15-20% населення та забезпечує наявність здорових трудових ресурсів країни. Крім того, фармацевтичний ринок є одним з найбільш високодохідних секторів світової економіки. Також фармацевтична галузь промисловості можна назвати найбільш інноваційним сектором у світі, яка протягом минулого століття відіграла унікальну роль у розробці нових та удосконаленні ліків і вакцин для профілактики та лікування захворювань.

Близько 95% фармацевтичного бізнесу контролюють фармацевтичні ТНК. Враховуючи те, що транснаціональний капітал діє проникливо й ефективно як на національному рівні, так і на рівні міжнародних інститутів з метою зміцнення інституційної броні, яка захищатиме свої «права» і «привілеї», як інвестора, фармацевтичні ТНК потребують особливої уваги у сфері регулювання. Підтверджуючи дане твердження, вчені С.Адаміні, Х.Маарсен, Е.Версльюйс, Д.В.Лайт [8] доводять, що після збільшення строку дії патентів до двадцяти років в 1984 році, фармацевтична промисловість використовує право ексклюзивності даних для захисту монополії на ринку навіть після закінчення терміну дії патентів. Наступний доказ прихованого впливу фармацевтичних ТНК можна знайти у доповіді організації Corporate Europe Observatory (CEO) та Health Action International (HAI) Europe [5]. У доповіді йдеться про те, що перед вибухоподібним приєднанням країн Центральної та Східної Європи до ЄС у 2004 році Європа стала свідком поспішного перегляду законодавства щодо права ексклюзивності даних, за рахунок якого в ЄС було відкладено на більш пізній термін можливість появи конкуренції з боку дженериків. Такий крок загрожує доступності лікарських засобів в Європі, зокрема для країн Центральної та Східної Європи, де національні закони встановлюють більш короткі терміни захисту даних. Проте, європейська фармацевтична промисловість була зацікавлена в забезпеченні монополії своєї продукції на цих незахищених ринках.

Ця тенденція є дуже загрозливою, так як необмежений вплив фармацевтичної промисловості на відповідальних осіб може вплинути не тільки на громадський і приватний гаманець, але також мати катастрофічні наслідки для здоров'я. Зокрема, в доповіді В.Водарга «Обробка пандемії грипу H1N1: необхідно більше прозорості» для Парламентської Асамблеї Ради Європи у 2010р. [9] зазначалось, що «те яким чином пандемія грипу H1N1 була визначена, не тільки ВООЗ, але й компетентними органами охорони здоров'я на рівні Європейського Союзу і на національному рівні, призводить до тривоги». Деякі з наслідків прийнятих рішень особливо тривожні, оскільки вони призвели до спотворення пріоритетів охорони здоров'я по всій Європі, витрат великих сум державних коштів, а також необґрунтованих ризиків для здоров'я через використання неперевіраних вакцин. Крім того, науковці одразу декількох країн звинуватили ВООЗ у змові з великими фармацевтичними компаніями.

Одним із важелів стримування та контролю фармацевтичних ТНК є правова політика ЄС, яка має величезний вплив на національне законодавство в Європі. Деякі рішення про лікарську продукцію все ще можуть бути прийняті тільки на національному рівні. Наприклад, тільки на рівні державної політики вирішується, які ліки будуть відшкодовані системою охорони здоров'я країни. Проте, ЄС в змозі розширити доступ компаній на ринки до країн поза межами ЄС через торгові угоди, щедро збільшуючи глобальний прибуток для виробників ліків. Тому не дивно, що компанії виділяють найбільший бюджет для лобювання рішень уряду ЄС. У доповіді організації Corporate Europe Observatory (CEO) та Health Action International (HAI) Europe [5] наведено дослідження даних, внесених фармацевтичними корпораціями та їхніми представниками в Регістрі Прозорості ЄС, який досліджує витрати цієї галузі промисловості на лобювання. Згідно з цими статистичними даними, витрати на лобістську діяльність фармацевтичної промисловості в Європейському Союзі перевищують 40 млн. євро на рік. При цьому, за дослідженнями вчених, витрати на лобювання з боку фармацевтичної промисловості можуть становити до 91 млн. євро на рік, тобто більш ніж в два рази вище. За оцінками доповіді, 220 лобістів активно діють в ЄС від імені фармацевтичної промисловості. Топ 5 європейських фармацевтичних ТНК, що лобіюють свої інтереси, представлені на рис.1.

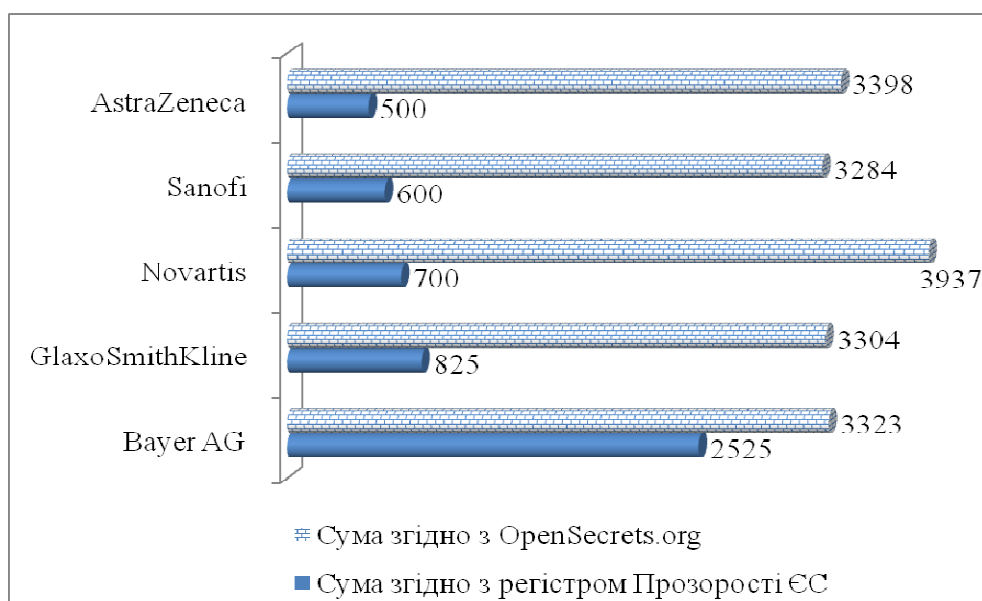

Рис. 1. Топ 5 європейських фармацевтичних ТНК, що лобіюють свої інтереси, тис. євро*
 Джерело: складено автором на основі даних джерела [5].

Фармацевтичне лобювання стосується не тільки побудови відносин з потрібними людьми. Джерела впливу сильно диференційовані між місцевими органами влади, органами реєстрацій ліків, медичними професійними товариствами, організаціями пацієнтів, ключовими лідерами громадської думки і т.д. До кожної з груп ТНК застосовують спеціальний підхід в цілях підтримки певних інтересів. Також у доповіді зазначається, що майже половина бюджету лобювання витрачається на місцевих лобістів з метою впливу на ключових осіб, що приймають рішення. Решта може надаватися на підтримку, наприклад, соціальних кампаній, організацій пацієнтів, або медичних професійних спільнот. Як зазначає М. Нізінська [6, с.4], соціальні кампанії є прикладом і в той же час важливим органом лобювання діяльності компанії для створення її іміджу в тій чи іншій країні. Мета полягає в тому, щоб підтримати обрані методи лікування та збільшити соціальну обізнаність щодо конкретних захворювань. Вони дуже часто запускаються безпосередньо перед введенням нового препарату з метою сприяння терапії, використовуючи всі можливі медіа-платформи та канали зв'язку, аж до включення конкретного захворювання до найпопулярніших серіалів.

Враховуючи те, що економічна могутність ТНК перевищує рівень ВВП багатьох країн, що розвиваються, урядам складно протидіяти такому надмірному впливу. Саме тому необхідною умовою є застосування міжнародно-правових важелів регулювання діяльності ТНК як на регіональному, так і на глобальному рівнях, а також в межах універсальних міжнародних організацій (приміром, ООН). Розглядаючи питання міжнародно-правового регулювання діяльності ТНК, необхідно брати до уваги, що у світовій практиці діє два відмінні підходи. Так, країни, які тільки стали на шлях самостійного розвитку та не мають національних материнських ТНК, намагаються сприяти посиленню контролю діяльності корпорацій на міжнародно-правовому рівні. В той же час, індустріально-розвинені держави не зацікавлені у всеохоплюючому міжнародно-правовому регулюванні ТНК, оскільки вони намагаються зберегти та закріпити свій вплив на території інших держав, використовуючи мережу

власних ТНК за кордоном. Дане протиріччя є головним стримуючим фактором для впровадження міжнародно-правового регулювання діяльності ТНК.

Показовою є історія проекту Кодексу поведінки ТНК [7]. У зв'язку з численними підтвердженнями фактів негативного впливу ТНК на території приймаючих країн, у 1974 році ООН створила спеціальну Комісію з транснаціональних корпорацій, одним із обов'язків якої стало розроблення міжнародного Кодексу поведінки для ТНК. Комісія згодом підготувала проект Кодексу поведінки, який хоч і був переглянутий міжнародним співтовариством, та не був ним прийнятий. Проект кодексу, в першу чергу, повинен був виконати два завдання: обмежити негативні наслідки ТНК для національного економічного та політичного середовища приймаючих країн і створити захист інвестицій ТНК у приймаючих країнах. Соціальні проблеми розглядалися як складові першого завдання. Проект Кодексу також зазначав, що ТНК повинні поважати права людини і основні свободи в країнах, в яких вони працюють. ТНК також мали здійснювати свою діяльність у відповідності з національними екологічними нормами, правилами адміністративної практики та політики приймаючих країн з урахуванням відповідних міжнародних стандартів. ТНК повинні були, таким чином, вживати заходів щодо захисту довкілля, а також покращення його до такої міри, яка є доцільною та можливою. З самого початку обговорення проекту Кодексу існували глибокі розбіжності в межах міжнародного співтовариства не лише щодо правового статусу Кодексу, але щодо маси інших питань, таких наприклад, як обсяг зобов'язань ТНК. У той же час деякі країни виступали за прийняття міжнародного Кодексу поведінки для ТНК з обов'язковим характером виконання. На противагу міжнародному рівню стримування та контролю ТНК, на регіональному рівні можна привести позитивні приклади з практики регулювання ТНК. «Група 77» з вивчення та узагальнення матеріалів, що розкривають зміст, форми та методи діяльності ТНК викрила низку ТНК, які втручаються у внутрішні справи держав, в яких розташовані їхні філії, а також документально підтвердила спроби поширення на територіях приймаючих країн дію законів тих країн, де розміщені центри управління ТНК.

Крім того, незважаючи на дисбаланс у світовому співтоваристві, напрацьована невелика кількість міжнародно-правових документів, які використовуються в міжнародній практиці. Серед вагомих документів слід виокремити Хартію міжнародної торговельної організації, що була підписана в Баварії у 1948 р. Хартія, як багатостороння угода, була направлена на захист закордонних інвестицій корпорацій та на проведення контролю за діяльністю ТНК з боку урядів приймаючих країн. Але уряди США, Великобританії та деяких інших країн, що підписали цей документ, відмовилися його ратифікувати. Хартія економічних прав та обов'язків держав, що затверджена у 1974р. резолюцією ООН, містить норми, які спрямовані на захист економічних прав країн, що розвиваються, та на обмеження діяльності ТНК. Згідно з Хартією, кожна держава має право в межах своєї юрисдикції регулювати та контролювати діяльність ТНК. Конвенція про транснаціональні корпорації (підписана Україною у 1998 р.) та Регіональна Декларація про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства від 21 червня 1976 р. містять такі необхідні правові принципи, як дотримання норм міжнародного права, співробітництво з країною перебування, підпорядкованість праву країни перебування.

Необхідно зазначити, що нині діяльність ТНК регулюється нечисленними міжнародно-правовими документами, які є переважно або регіональними, або ж їхні норми не мають обов'язкового характеру, що негативно впливає на стримування та контроль діяльності ТНК, у тому числі фармацевтичних.

Висновки з даного дослідження. Отже, необхідно наголосити на тому, що міжнародне право, в його нинішньому вигляді, є вкрай недостатнім для регулювання ТНК. Хоча, з одного боку, це сприяє зростанню великої кількості добровільних ініціатив в галузі регулювання. З іншого боку, ці ініціативи виявились не найбільш успішними. Крім того, дисбаланс у міжнародній системі сприяє безконтрольній діяльності ТНК. Незважаючи на дані реалії, новий міжнародний порядок корпоративного регулювання починає з'являтися. Під зростаючим тиском впливу громадянського суспільства більш помітними стають патерни регулювання на міжнародних форумах. З'являються нові тенденції проведення добровільного регулювання та культивується розповсюдження передового досвіду. Парадигма діяльності ТНК зміщується з позицій діяльності корпорацій на власний розсуд до режиму, який визнає необхідність відповідальної поведінки у веденні бізнесу.

Поряд із новими тенденціями також простежуються серйозні перешкоди на шляху міжнародного регулювання, які лежать безпосередньо в збільшенні потужності ТНК. Описані в даному дослідженні приклади фармацевтичного лобі в політичних та економічних рішеннях уряду ЄС чинять негативний вплив на доступ до недорогих і безпечних лікарських засобів, а також на ефективне забезпечення охорони здоров'я населення. Для вирішення даної проблеми нагальної необхідності набуває запровадження підвищення рівня прозорості лобі для широких верств суспільства ЄС. Без чіткого уявлення про лобі в Брюсселі неможливо буде зрозуміти всі складнощі та підводні камені прийняття рішень урядом ЄС. Крім того, обов'язковий для виконання міжнародний режим корпоративної звітності, передбачений нормами Підкомісії ООН, повинен допомогти в боротьбі або хоча б в

обмеженні соціальної безвідповідальної діяльності фармацевтичних ТНК. Подальше запровадження обов'язкових норм сприятимуть компенсації їхньої діяльності.

Звертаючи увагу на величезну невідповідність між достатком ТНК та громадських організацій із захисту прав людини, необхідною умовою стримування та контролю фармацевтичних ТНК у ЄС виступає залучення громадянського суспільства ЄС. Громадяни ЄС повинні мати можливість та виборчі права для осмисленої участі в реалізації ініціатив у галузі регулювання фармацевтичних ТНК, зокрема, нагляду та контролю за їхньою діяльністю, адже вона безпосередньо впливає на здоров'я та благополуччя громадян.

Література

1. Bello W. "The Global Collapse: a Nonorthodox View" [Electronic resource] / W.Bello. – 2009. – Access mode: <http://mrzine.monthlyreview.org/>
2. Berron G., Brennan B. "Towards a Systemic Response to Transnationalized Capital" / G.Berron, B.Brennan // *Transnational Capital vs People's Resistance*. – 2012. – No.476. – p.1-3
3. George S. "Curbing the Corporations: Who? How? When?" / S.George // *Transnational Capital vs People's Resistance*. – 2012. – No.476. – p.3-6
4. Vitali S., Glattfelder J.B., Battiston S. "The Network of Global Corporate Control" [Electronic resource] / S.Vitali, J.B. Glattfelder, S. Battiston // *PLoS ONE*. – 2011. – Access mode: <http://www.plosone.org/>
5. Divide & Conquer: A look behind the scenes of the EU pharmaceutical industry lobby // *Health Action International Europe & Corporate Europe Observatory*. – 2012. – March. – 41 p.
6. Nizinska M. Pharmaceutical lobbying / M. Nizinska // *PMR Consulting*. – 2012 [Electronic resource]. – Access mode: www.pmrconsulting.com
7. U.N. Code of Conduct on Transnational Corporations, 23 I.L.M. 626. – 1984.
8. Versluis E., Adamini S., Maarse H., Light D.W. Policy Making on Data Exclusivity in the European Union: From Industrial Interests to Legal Realities / E.Versluis, S.Adamini, H.Maarse, D.W.Light // *Journal of Health Politics, Policy and Law*. – 2009. – Volume 34. – Number 6. – p. 979-1010
9. Wodarg W. Faked Pandemic: WHO and Big Pharma [Electronic resource] / W.Wodarg // H1N1-Report of the Council of Europe. – Access mode: <http://www.wodarg.de/english/3509880.html>

References

1. Bello, W. (2009), "The Global Collapse: a Nonorthodox View". available at: <http://mrzine.monthlyreview.org/2009/bello200209>
2. Berron, G., Brennan, B. (2012), "Towards a Systemic Response to Transnationalized Capital", *Transnational Capital vs People's Resistance*, no. 476, pp.1-3.
3. George, S. (2012), "Curbing the Corporations: Who? How? When?", *Transnational Capital vs People's Resistance*, no. 476, pp.3-6
4. Vitali, S., Glattfelder, J.B., Battiston, S. (2011), "The Network of Global Corporate Control" (*PLoS ONE*), available at: <http://plosone.org/>
5. "Divide & Conquer: A look behind the scenes of the EU pharmaceutical industry lobby" (2012), *Health Action International Europe & Corporate Europe Observatory*, March, 41 p.
6. Nizinska, M. (2012), "Pharmaceutical lobbying" (*PMR Consulting*), available at: <http://pmrconsulting.com>
7. U.N. Code of Conduct on Transnational Corporations, 23 I.L.M. 626 (1984).
8. Versluis, E., Adamini, S., Maarse, H., Light, D.W. (2009), "Policy Making on Data Exclusivity in the European Union: From Industrial Interests to Legal Realities", *Journal of Health Politics, Policy and Law*, Vol.34, no. 6, pp. 979-1010.
9. Wodarg, W. "Faked Pandemic: WHO and Big Pharma" (H1N1-Report of the Council of Europe), available at: <http://wodarg.de/english/3509880.html>